

Ithaka partjai címmel 1990-ben jelent meg Szidiropulosz Archimédész könyve a magyarországi görög emigrációról. A szerző nemrég fejezte be újabb könyvét, amely azt tárgyalja, miként viselkedett a görög emigráció 1956-ban.

– *Miért választotta ezt a fejezetét a görög emigráció magyarországi történetének?*

– Az Ithaka partjaihoz készítettem interjúkat során merült fel bennem, hogy '56 „görög” történetét is fel kellene dolgozni. A könyv megjelenése után több levelet kaptam. Egy Nyugaton élő magyar történész sommás véleményéből hadd idézzek egy rövid részt: „November 4-e után a sztálinvárosi görögök közül számosan a várost védő honvédek ellen fordultak. Éjszaka magyar katonákat támadtak meg, elvágva nyakukat. Budapesten pedig köztudottan a fegyházak őrségét az úgynevezett görög partizánok adták. Janicsárok voltak, így is tartjuk őket nyilván.” Egy volt pálhalmi rab, akinek görög börtönre volt, azt írta, hogy a görögök mind pufajkások meg ávosok voltak. Elgondolkodtatott, hogy ha egy tudós ember ilyen előítéllettel van tele, akkor mit gondolhatnak az átlagmagyarok? Ha nem ismerik a tényeket, kollektív bűnösökként fogják kezelni az egész görög közösséget, mint ahogy a magyarságot – hasonló logika alapján – fasiszta nemzetnek nevezték a II. világháború után.

A hit csapdájában

– *Mi volt az alapjuk ezeknek a vélekedéseknek?*

– A sztálinvárosi görögök valóban részt vettek az „ellenforradalom” elleni harcban, de ez volt az egyetlen görög közösség amelyik fegyverrel harcolt a forradalmárok ellen. Vagyis ebből nem következik, hogy janicsárok voltak a görögök. Úgy gondoltam, hogy nekem, aki egyszerre magyar és görög, kell tisztáznom, mi történt. Nem jobbnak mutatni hanem olyannak, amilyen volt ez a közösség. Nem bűnösöket kerestem, kizárólag a valóság bemutatása vezetett.

– *Hogyan kezdett a kutatáshoz?*

– A korábban készített interjúkban sokan érintették ezt a témát. Nem túl hihető, mert túl kerek történeteket meséltek, például azt, hogy Sztálinvárosban a magyar forradalmárok az egyik

udvarban felállítottak egy géppuskát és a pincében rejtőzött görögöket várták, hogy végezzenek velük. Az egyiküket, aki felmerészkedett, le is lőtték. A görög faluban is meséltek arról, hogy a szomszédos iváncsaiak meg akartak lincselni görögöket. Sokféle megbízhatatlan történetet lehetett hallani mindkét oldalról, ezért az '56-os Intézet támogatásával végzett kutatásom során minden fontos levéltár anyagát áttanulmányoztam, a Hadtörténeti Levéltár '56-os gyűjteményétől a Fejér megyei levéltárig.

– *Csak a levéltárakban bukkant irásos forrásra?*

– A hajdani ötvenhatosok emlékezéseiben nem találtam erről semmit. Mindenki kerülte ezt a témát. Egyedül **Eörsi István** visszaemlékezésében találtam utalást, ő együtt ült egy **Vaszil Neszkosz** nevű göröggel, róla mesélt két oldalon át a könyvében.

– *Hogyan összegezhető a kutatás eredménye? A megfogalmazott vádakból, feltevésekből mi bizonyult igaznak?*

– '56-ban körülbelül hatezer görög lehetett Magyarországon. Közülük 90-en léptek be a karhatalomba, börtönörként pedig harminchatan dolgoztak Pálhalmán, tizen-tizenketten Budapesten.

– *Az a sommás előítélet megdőlni látszik, hogy nagy számban vettek részt a forradalom ellen...*

– Nem tudom, mi a nagy szám, ha a hatezerhez viszonyítom, ez lehet sok is, meg nem is. Ha abból indulok ki, hogy nem magyar állampolgárokról volt szó, akiknek nem kellett volna beavatkoznuk ebbe, akkor soknak tekinthetem. Kádárék mindenestre jó néven vették a jelentkezéseket, mert megbízható emberekre találtak bennük. A görög kommunista párt egy későbbi értékelő iratában szerepel az a mondat, hogy „a görög emigráció soraiba az ellenforradalmárok beférközni nem tudtak”...

– *Teljesen önként, minden kényszer nélkül jelentkeztek?*

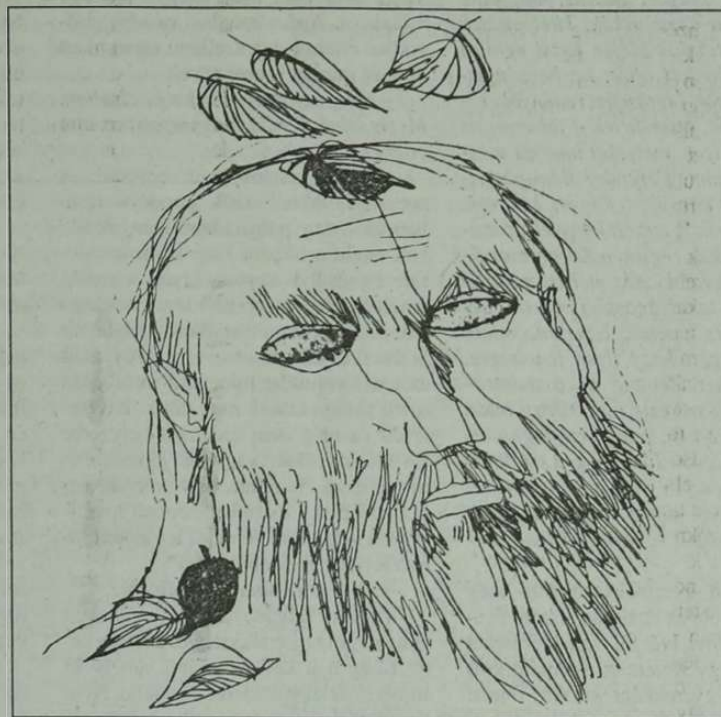
Görög emigránsok '56-ban és '56-ról

Nem voltak janicsárok

– *Önként mentek, de azért ennek megértéséhez következni kell tudni. Az itteni görögök 1953 óta az MDP tagjai voltak. Mint külföldi állampolgárok. Így nemigen lehettek volna*

részt. Hüek maradtak a párthoz és a kommunista eszmékhez.

– *Ezért hitték makacsul azt, hogy Magyarországon a kommunizmust akarják megdőteni?*

Csohány Kálmán metszete

belügyi alakulatok tagjai. De Kádáréknak az volt a fontos, hogy olyan elvtársakat kaptak, akikben vakon bízhattak. Mert gyakorlatilag az egész görögység – azok is, akik nem vettek részt semmiféle dologban – '56-tal szemben állt. Ellenforradalomnak tekintették, s jelentős részük a mai napig annak tekinti.

– *Mi ennek a beállítódásnak a magyarázata?*

– A görögök értékei a negyvenes évek végének történéseihez nyúlnak vissza. A hatvanas évekig szinte kizárólag a polgárháborúról beszéltek, arról, hogy miket csináltak s hogy a polgárháborúban kommunistaként vettek

részt a magyarokkal. A másik ok, ami miatt ebbe a csapdába estek, az volt, hogy az idejövő emigránsok döntő többsége a kevésbé tanult rétegekből került ki, alacsony iskolázottság és alacsony kulturális szint jellemezte őket. A gyenge kulturális háttérű közösségek gyakran kerülnek ilyen csapdába.

– *Miért maradtak ellenségesek '56-tal szemben, hiszen elképzelhető volna az is, hogy egy polgárháborút átélte népcsoport rokonszenvvel viseltesse egy másik néppel szemben, feltéve, hogy annak harcát polgárháborúnak tekintik...*

– ... nem annak tekintették. Az erős pártideológia megkötötte őket, az információikat és a helyzet értékelését is a párton keresztül kapták. Úgy gondolták, hogy ahol az oroszokat ütik, ott nekik meg kell védeniük őket.

– *Az '56-os harcokban vettek részt görögök?*

– Dunaújváros kivételével ilyenmire semmilyen adat nincs. A dunaújvárosi görögök történetéhez egyébként hozzátartozik, hogy KB egyik ülésén Kádár utasítást adott: telepítsenek át több száz görögöt a városból Csehszlovákiába, mert a részvételük miatt feltették őket. A Deák Ferenc gözsszel vették őket Csehszlovákiába.

Így kellett lennie

– *Mit csináltak a többiek? Bezárkóztak az otthonaikba?*

– A görög faluban egy görögöt is be akartak vonni a nemzeti támaszba, de azt mondta, hogy ő kívül kell maradjon, mert külföldi állampolgár. A Corvin közben harcolt a felkelők oldalán egy görög is, aki a második orosz támadás során esett el. André **Konsztantinidisznek** hívták. De hozzá hasonló kevés volt. A görögök döntő többsége – bár érzelmileg ellenezte '56-ot – nem kapcsolódott be a küzdelmekbe.

– *Börtönörként, karhatalmistaként '56 után elszámottabbak, kegyetlenebbek voltak, mint magyar „kollégáik”?*

– *Sokától hallottam én is, hogy kegyetlenebbek voltak a görögök. Azt*

gondolom, ha egy görög kegyetlen, az feltűnik, arra emlékeznek. Egy magyar esetében ez kevésbé marad meg. A visszaemlékezők közül van, aki melegen emlékszik vissza a görög börtönökre, van, aki úgy, hogy hogy szörnyű ember volt. Volt ilyen is meg olyan is.

– *A többséget azonban idekerülésének körülményei és elvűsége megakadályozta abban, hogy differenciáltan lássa az eseményeket?*

– Egy interjúalanyom fogalmazta meg az ambivalens érzéseit, mondván, én tudom azt, hogy 1956 októberében a magyarok okkal fogtak fegyvert egy idegen hatalommal szemben, de kommunistaként nem tekinthetem ezt igazságosnak. Egy másik interjúalanyom azt mondta: érdekből sem lehetett okom arra, hogy a forradalom mellé álljak, mert ha győz, nekünk mennünk kellett volna. Ilyen felfogás is volt.

– *Az emigráció nagy része tehát végül is megnyugvással vette tudomásul '56 végét, s a szocializmusban is tovább hitt.*

– 1968-ig a magyarországi görögység ebben egységes volt. A csehszlovák bevonulás után nyílt szakadás következett be közöttük is. Sokan már nem fogadták el fenntartás nélkül a létező szocializmust, s az eurokommunizmus hívei lettek. Sokaknak azonban csak a rendszerváltozás nyitotta fel a szemét. Ma már hasonlóan tagolt az itteni görögység is, mint a magyarok.

– *Az elején említett előítéletek készítették arra, hogy ezt a történetet feldolgozza. Mondta, hogy nem bűnösöket keresett, hanem tényeket. Nem tart attól, hogy aki a könyvet elolvassa, mégis az előítéleteit látja megerősítve?*

– Azt gondolom, ha egy nép nem ismeri meg a saját kultúráját, könnyen kerül hasonló csapdába, mint a magyarországi görögök. Azért sem tudom elítélni ezt a közösséget, a magatartását, mert azt gondolom, ilyen körülmények között ennek így kellett lennie. A könyvet is okulásul írtam, hogy az ilyen csapdahelyzetet mások elkerülhessék. Mondták néhányán, hogy ne foglalkozz az ezzel a témával. De jobb a görögöknek, ha előbb-utóbb más ír erről? Úgy gondolom, egy görög tárja fel azt, amit a görögök – időzójelben – „elkövettek”.

Javorniczky István